

«НОРДИЧНА (НЕОАБОЛІЦІОНІСТСЬКА) МОДЕЛЬ» ПРОТИДІЇ ПРОСТИТУЦІЇ

Пердейко Ольга Іллівна

студентка III курсу юридичного факультету

Науковий керівник: Боднарук Олександр Миколайович

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Проблема проституції залишається однією з найскладніших у сфері забезпечення прав людини, громадської безпеки та гендерної рівності. Традиційні підходи, що ґрунтувалися переважно на криміналізації осіб, які надають сексуальні послуги, продемонстрували свою неефективність, адже не зменшили масштабів явища, натомість сприяли його маргіналізації та посиленню вразливості тих, хто у ньому залучений.

У відповідь на ці виклики у низці країн була сформована та успішно реалізована система «нордичного підходу», що передбачає декриміналізацію проституційованих осіб і «перенесення» кримінальної відповідальності на клієнтів, які створюють попит на секс-купівлю, таким чином даний підхід повинен зменшити масштаби проституції.

Головною ідеєю цієї моделі є протидія проституції – правова концепція, спрямована на боротьбу з попитом як основною причиною існування проституції. Цю систему було запроваджено у Швеції 1999 року, вона передбачає кримінальну відповідальність для сутенерів і клієнтів у сфері проституції, але звільняє від відповідальності проституційованих осіб, пропонуючи їм допомогу для виходу з проституції та різні види підтримки, зокрема психологічну, правову, матеріальну [1].

Станом на 2025 рік неоаболіціоністський підхід повністю або частково впроваджено у таких країнах: Швеція, Норвегія, Ісландія, Канада, Північна Ірландія, Ірландія, Франція та Ізраїль. В Іспанії, Латвії, Литві та Німеччині наразі триває відповідна законотворча робота. Велика Британія також розглядає можливість переходу на цю модель. Таким чином, мапа світу за актуальними даними із зазначенням держав, де діє «нордичний підхід» до протидії проституції, має такий вигляд (рис. 1).

Рис. 1

2009 року досліджувана модель набула чинності у Норвегії як частина *Sexkjøpsloven* (Закону про покупців сексу), цього ж року Ісландія реалізувала дану концепцію (за опитуваннями громадської думки, 70% населення підтримали заборону на придбання сексуальних послуг). 2014 року Канада запровадила «нордичну модель» як частину Закону про захист громад і експлуатованих осіб [2]. 2015 року Північна Ірландія прийняла відповідну модель, а 2017 – в Ірландії придбання сексуальних послуг стало незаконним у рамках Закону про сексуальні правопорушення [3; 4]. 2016 року Франція прийняла модель [5], а 2018 – Ізраїль долучився до «клубу» держав, що обрали цей шлях.

У резолюції Європарламенту від 26 лютого 2014 року щодо сексуальної експлуатації та проституції і її впливу на гендерну рівність зазначено, що «декриміналізація секс-індустрії в цілому та забезпечення законності купівлі не є рішенням для захисту жінок і неповнолітніх від насильства та експлуатації, натомість, має протилежний ефект, і ставить їх під загрозу більш високого рівня насильства» [6].

Отже, специфікою цієї концепції є притягнення до кримінальної відповідальності саме клієнта, тобто того, хто прагне задовольнити свій статевий потяг і хто створює попит на проституцію. Саме попит, згідно з підходом цієї моделі, є ключовим чинником існування та розвитку проституції як негативного соціального явища. Тому криміналізація клієнта розглядається як ефективний інструмент зменшення ринку сексуальних послуг, зниження рівня експлуатації та надання, забезпечення захисту осіб, які опинилися у секс-індустрії проти власної волі.

Цей підхід розглядає проституцію не як «ринок сексуальних послуг», а як порушення людської гідності, що підтримується попитом. Тому саме попит є об'єктом правового впливу. У цьому контексті Європейський суд з прав людини (надалі – ЄСПЛ) у справі М.А. та інші

проти Франції, яка стала прикладом для багатьох країн світу, зауважив, що хоча законодавство і створює втручання в приватне життя та особисту автономію, але оскільки криміналізація спрямована на захист прав третіх осіб, громадського порядку, безпеки, охорони здоров'я та моралі – це є «легітимною метою» [7].

Криміналізація купівлі сексуального насильства (purchase of sexual relations) за французьким законом не порушує право на повагу до приватного життя, як зазначає ЄСПЛ, «... Суд дійшов висновку, що французька влада не перевищила меж свого розсуду («margin of appreciation»), оскільки відповідне рішення було результатом балансу, досягнутого у ході демократичного процесу в даному суспільстві, і становило частину комплексного підходу...» [7].

Європейський суд з прав людини, як можна побачити з рішення, позитивно ставиться до впровадження «французької», «шведської», «нордичної» або ж як її називають ще «неоаболіціоністської» моделі, проте залишає за державами право вибору і зазначає, що законодавство, яке криміналізує купівлю сексуальних актів, є частиною комплексної регуляторної стратегії, що включає заходи соціальної підтримки та програми виходу з проституції.

Організація Об'єднаних Націй, в особі виконавчої директорки ООН Пумзіле Мламбо-Нгуки, висловила свою позицію щодо питання насильства проти жінок особами, котрі купують секс: «... Ключовим переконанням ООН є те, що всі жінки, залучені у проституцію, є постраждалими. Незалежно від того, називають вони себе «секс-працівницями» чи ні, незалежно від того, чи вважають вони це роботою, ми вважаємо їх постраждалими. А тих, хто купує такі «послуги», вважаємо тими, хто здійснює насильство проти жінок. Тому що ми не вважаємо, що проституція – це те, що жінки обирають через «любов до професії», це – найбільш безнадійне, найбільш нездорове та принизливе, що може трапитись з будь-якою жінкою. Це наша позиція» [8].

Що ж стосується України, то Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією» [9] від 12.01.2006 року, було здійснено перехід від класичного підходу («покарання за проституцію») до більш сучасного (аболіціоністського) – притягнення до кримінальної відповідальності не тих, хто надає ці послуги (повій), а тих, хто всіма силами, збагачуючись, сприяє існуванню цієї індустрії (здійснюють торгівлю людьми, втягують у зайняття проституцією, займаються сутенерством тощо).

12 червня 2019 року в Києві пройшла прес-конференція «Досвід Швеції з питань протидії торгівлі людьми та сексуальної експлуатації» за участі посла Королівства Швеції з особливих доручень у сфері боротьби з торгівлею людьми Пер-Андерса Сунессона та Надзвичай-

ного і повноважного посла Королівства Швеція в Україні Мартіна Гагстрема. На цьому заході Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Швеція в Україні Мартін Хагстрьом розповів, що в Швеції впродовж уже двох десятиріч є спеціальний закон проти проституції. Він зазначив, що цей закон унікальний, оскільки направлений проти попиту та забороняє не продаж, а забороняє акт купівлі сексуальної послуги [10].

Головна відмінність української моделі від шведської полягає у тому, що в Україні покупці сексуальних послуг не підлягають покаранню (у Швеції саме криміналізація клієнтів є ключовим елементом моделі), тоді як особи, які надають сексуальні послуги, несуть адміністративну відповідальність, оскільки в Україні проституція як така декриміналізована з 2006 року (хоча, до слова, на той час кримінальне покарання за зайняття проституцією не надто було суворим і передбачалося у виді штрафу).

Проблема проституції в Україні та в світі є складною та багатогранною, адже вона порушує питання не тільки прав людини, а й громадської безпеки, здоров'я, гендерної рівності та моральних цінностей суспільства. Традиційні підходи, що ґрунтуються на криміналізації осіб, які надають сексуальні послуги, не продемонстрували своєї ефективності у боротьбі з цим явищем. Навпаки, вони призводять до маргіналізації осіб, що потрапили у проституцію, збільшуючи їхню вразливість та соціальну ізоляцію. Впровадження «нордичної моделі» в Україні може стати ефективним кроком у боротьбі з проституцією, забезпечивши не лише загрозу кримінальної відповідальності для клієнтів, але й створивши механізми підтримки для осіб, які бажають вийти з цієї сфери діяльності.

Література:

1. Міністерство внутрішніх справ Великої Британії. Огляд боротьби з попитом на проституцію починається з візиту до Швеції. (11.2008). *Офіційний сайт Парламенту Великої Британії*. URL: <https://data.parliament.uk/DepositedPapers/Files/DEP2008-2766/DEP2008-2766.pdf> (дата звернення: 06.12.2025).
2. Department of Justice Canada. Prostitution Criminal Law Reform: Bill C-36, the Protection of Communities and Exploited Persons Act. (06.12.2014). Офіційний сайт Міністерства юстиції Канади. URL: https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/other-autre/c36fs_fi (дата звернення: 06.12.2025).
3. Stop Violence Against Women. Iceland Bans Stripping and Prostitution. (21.04.2009). Офіційний вебсайт організації StopVAW. URL: https://www.stopvaw.org/iceland_bans_stripping_and_prostitution (дата звернення: 06.12.2025).

4. Hill Studies. Prostitution: A Review of Legislation in Selected Countries. Дата оновлення: (25.10.2022). Офіційний сайт канадського уряду – Government of Canada. URL: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/202221E (дата звернення: 06.12.2025).

5. «The Problem of Prostitution»: Repressive policies in the name of migration control, public order, and women's rights in France». (02.04.2019), Офіційний сайт журналу Anti-Trafficking Review. URL: <https://antitraffickingreview.org/index.php/atrjournal/article/view/383> (дата звернення: 06.12.2025).

6. European Parliament resolution of 12 March 2014 on sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality (2013/2103(INI)). (12.03.2014). European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2014-0162_EN.html (дата звернення: 06.12.2025).

7. Європейський суд з прав людини. М.А. та інші проти Франції, заяви № 63664/19, 64450/19, 24387/20 та ін. (24.07.2024). HUDOC – офіційна база рішень ЄСПЛ». URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-14363> (дата звернення: 06.12.2025).

8. UN Women. Statement by Phumzile Mlambo-Ngcuka, UN Women Executive Director, on the International Day for the Elimination of Violence against Women. (20.11.2020). Офіційний вебсайт United Nations. URL: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/11/statement-ed-phumzile-international-day-for-the-elimination-of-violence-against-women> (дата звернення: 06.12.2025).

9. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією : Закон України від 12 січня 2006 року № 3316-IV. Дата оновлення: 10.02.2006. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3316-15#Text> (дата звернення: 06.12.2025).

10. В Укрінформі обговорили питання протидії торгівлі людьми і сексуальній експлуатації (13.06.2019). Офіційний сайт Державного комітету телебачення і радіомовлення України. URL: <https://comin.gov.ua/news/v-ukrinformi-obgovorili-pitannya-protidii-torgivli-lyudmi-i-seksualniy-ekspluatatsii> (дата звернення: 06.12.2025).